

országokból érkezett oktatók, hallgatók, könyvtáros szakemberek. A cím megint meglehetősen tág teret enged az előadóknak, akik a következő altémákban készülhetnek előadásokkal:

- Milyen a modern könyvtáros?
- Irodalom – Információ
- Az információ elérése Európában
- Az információ ára
- A nyilvános (köz-) könyvtár
- Az e-könyv.

(Az előadások tömörítvényeinek beküldési határideje október 31., az előadásoké november 30.)

A magyar könyvtár szakos hallgatók érzésem szerint újra nagy lehetőséget kaptak azzal, hogy hazánkban kerülhet sor a következő BOBCATSSS-szimpoziumra. Amióta nem Magyarországon rendezik ezeket a szimpóziumokat, sajnálatos módon meglehetősen kevesen vállalták az utazással járó nehézségeket és – támogatás hiányában – a költségeket, pedig a külföldi tapasztalatok megismerésére a kifejezetten diákok számára megrendezett konferenciák kiváló alkalmat jelentenek minden pályája elején lévő fiatalnak. A BOBCATSSS-konferenciák lehetőséget teremtenek a szakmai öntudat erősítésére, az előadói rutin kialakítására, az angol könyvtári szaknyelv megismerésére és számtalan új ismerőssel, barátal való megismerkedésre. 2005-ben mindezt nem kell több száz kilométert utazni, hiszen a BOBCATSSS házhoz jön...

Tóth Máté

Fiatal romák könyvtára a Gandhi Gimnáziumban

2004. március 31-én került sor a pécsi Gandhi Gimnáziumban a könyvtár megnyitására és a nyilvánosságnak történő átadására, amely egyben az iskola tízéves fennállásának ünnepélyes nyitórendezvénye is volt.

Az 1994 óta működő iskola első igazgatója, az 1999-ben elhunyt Bogdán János álma volt az iskola küldetését minden vonatkozásban támogató, korszerű iskolai könyvtár létrehozása. Halála után a tantestület, valamint az iskola mellett álló Gandhi Alapítvány tovább szötte a tervet: „Minden erőnkkel azon vagyunk, hogy bevégezzük az egykori és örökös igazgató, Bogdán János művét, hogy megvalósítsuk egy oktatási és információs központ és találkozóhely létrehozásáról szóló álmát.” Elképzelésüket sokan fölkarolták.

Könyvtárat tervezni egy roma gimnázium számára – feltehetően az elsőt a világon – egy magyar városban: ez volt az a feladat, amellyel a budapesti Goethe Intézet akkori könyvtárvezetője, Elisabeth Macan asszony 2000 őszén megnyerte a közös munkának a stuttgarti Könyvtári és Információs Ismeretek Főiskoláját. Az „Európai

tanulmányok és könyvtárépítés” elnevezésű tantárgyat hallgatók számára ez először csak információgyűjtést, később több magyarországi tanulmányutat, majd egyre gazdagodó személyes emberi kapcsolatokat jelentett a gimnázium igazgató-nőjével, Csovcsecs Etelkával, valamint tanáraiival, diákjaival, a Gandhi Alapítvány elöljáróival. Terveikből a hazai oktatáspolitikai elvek, az iskolai könyvtári tapasztalatok, az esélyegyenlőségi törekvések figyelembevételével 2001-re megszületett az új könyvtár filozófiája, szolgáltatásrendszere és megvalósítási terve.

A „Könyvtár a fiatal romáknak a pécsi Gandhi Gimnáziumban” elnevezésű projekt először fogalmazott meg a fenti szempontrendszernek megfelelő könyvtári filozófiát, mely szerint

- a könyvtárnak irányadó intézménynek kell lennie, azaz modell jellegűnek, amely egyesíti magában a hagyományos és a kísérleti formákat;
- a jövőre irányuló állománnyal rendelkezik, amely a diákok, tanárok, kutatók és információt keresők igénye szerint fog növekedni;
- olyan tanulási központ lesz, amely lehetőséget ad az egyénileg tanulóknak a koncentrálásra, a csoportban tanulóknak a kommunikációra;
- a gimnázium szabadidős programjainak kialakításában a könyvtár találkozóhely, a pihenés és egyben a kultúra iránti érdeklődés felkeltésének helye lesz;
- roma dokumentációs és információs központként átfogóan gyűjti és szolgáltatja a romákról szóló és a romáktól származó információhordozókat, valamint minden információt roma nyelven;
- a könyvtár „kifelé” a roma kultúra értékeit sugározza, „befelé”, az iskolába pedig a „külvilág”, a művészetek, a munka, a politika, a gazdaság impulzusait közvetíti;
- légkörével és elrendezésével tanulásra inspirál, ugyanakkor bizonyos fókig pótolja a hagyományos családi és rokoni összetartozást, az otthon hangulatát;
- a tanulók aktívan részt vesznek a könyvtár életében és fejlődésében, ezáltal felelőssé is válnak a könyvtárért, mely egyre inkább az ő könyvtáruk lesz;
- a könyvtár szerepet vállal a roma fiatalok önbizalmának erősítésében, hogy a „védett” gimnáziumi környezet elhagyása után a társadalmi és szociokulturális környezetben is magukra találjanak.

A filozófia ezután konkrét megvalósítási tervekben öltött testet a könyvtári állomány méretére és összetételére, elhelyezésére, a terek funkciójára, méreteire, a berendezésre, a személyzeti kérdésekre stb. vonatkozóan.

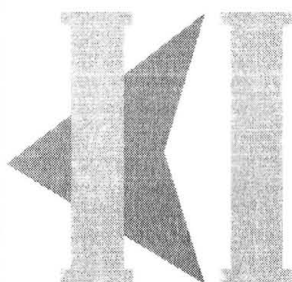
A megvalósulást sok támogatónak köszönheti a könyvtár: a szakmai felügyeletet a budapesti Goethe Intézet Könyvtára vállalta, a szakmai tanácsadást a már említett Stuttgarter Főiskola mellett (melyet időközben Média Főiskolának neveztek el) a Fővárosi Pedagógiai Intézet is végezte. Az anyagi támogatás a Gandhi Alapítvány (Pécs), a Hermann Niermann Közhasznú Alapítvány (Düsseldorf), a Schulz Könyvtártechnika Rt. (Speyer) nevéhez fűződik. Képviselőik – a jelenlévő sok más, szakmai és erkölcsi támogatóval együtt – méltán lehettek büszkéek és meghatottak az avatási ünnepségen.

A könyvtár 460 négyzetméter hasznos alapterületet elfoglaló intézmény lett, amelynek részlegei: tanulótér és olvasóterem, „Stúdió 12” (visszavonulásra alkalmas terem az érettségizők számára, kulturális és szabadidős tér mozgatható bú-

torokkal rendezvények és játékok céljára), valamint multimédia-részleg. A tízezres állomány szabadpolcos elhelyezésben található, 40 százaléka iskolai tanulási célokra, ugyanennyi kulturális és szabadidős célokra, 20 százaléka pedig az ún. Romaközpont céljaira szolgáló különállomány. A könyvtárban jelenleg nyolc számítógép áll rendelkezésre internet-hozzáféréssel. Az eligazodásban két könyvtáros segíti a fiatalokat.

A Gandhi Gimnázium könyvtárának megnyitóját Közép- és Délkelet-Európa Goethe Intézeteinek rendezésében kétnapos szakmai tanácskozás követte „Kisebbségek és könyvtár Középkélet-Európában, kulturális identitás és sokszínűség” címmel, amelyen kisebbségi megbízottak, a kisebbségek képviselői, egyetemi tanárok, szociológusok, könyvtári és információs szakemberek cserélték ki a kisebbségi kérdésben, a kultúrák közötti párbeszéd és az oktatáspolitikai területen szerzett tapasztalataikat.

(BÉ)

2003 decemberében jelent meg a **Könyvtári Intézet** kiadásában az *Öt év települési és szakkönyvtári ellátása a statisztika tükrében* című CD-ROM, amely részletesen és sokoldalú megközelítésben igyekszik adatokon és teljesítménymutatókon keresztül bemutatni a könyvtárakat az 1998–2002 közötti időszakban. A számok alapján mindenki maga vonhat le következtetéseket a tendenciák, a

trendek tekintetében, ebben segítségre lel Vidra Szabó Ferenc kísérő elemzésében is.

Szintén a Könyvtári Intézet adta ki az áprilisban megjelent *Mérés, adat, statisztika. Útmutató a könyvtárak statisztikai tevékenységéhez* című füzetet. A kiadvány elsősorban hasznosságával szeretne kitűnni: nemcsak részletesen eligazít a könyvtárak statisztikai munkáját, az OSAP 1442-es minisztériumi statisztikai kérdőívet illetően, hanem további tudnivalókat is közöl, így a tárggyal kapcsolatos jogszabályok, szabványok friss jegyzékét, a kapcsolódó fogalmak ismertetését.

Mindkét kiadvány megvásárolható a Könyvtári Intézetben
(1827 Budapest, Budavári Palota F. ép., ügyintéző: Szabó Lászlóné,
telefon: 224-3819).

A CD-ROM ára áfával 750,- a füzeté 420,- Ft.

A könyvtáros és az információs írástudás

David Bawden szemléje (Information and digital literacies: a review of concepts. *Journal of Documentation*. vol. 57, no. 2, March 2001, 218–259. [Tömörített formában: Információs és digitális írástudás: a fogalmak áttekintése. *Könyvtári Figyelő*, 2002., 48. évf. 1–2., 157–163.]) után újabb – szintén igen sok forrást áttekintő – szemle jelent meg Sirje Virkus tollából (Information literacy in Europe: a literature review.” *Information Research*. vol. 8, no 4, 159 <http://informationr.net/ir/8-4/paper159.html>).

Ezekből is láthatjuk, hogy a szakirodalomban, mindenekelőtt a könyvtári szakirodalomban számos, az információs írástudással kapcsolatos kifejezéssel találkozunk. Ilyenek:

- az információs írástudás (information literacy);
- a számítógépes írástudás (computer literacy és szinonimái);
- a könyvtári írástudás (library literacy);
- a média-írástudás (media literacy);
- a hálózati vagy internet-írástudás (network literacy, Internet literacy);
- a digitális írástudás (digital information literacy).

Az információs írástudást sokszor az írástudás egyikének tekintik, de átfogó, összefoglaló fogalomként is kezelhetjük. A következőkben ez utóbbi szemléletet fogom követni.

A közelmúltban írástudáson gyakran az írott anyagokból nyert információ hasznosításának képességét értették. A funkcionális írástudás elnevezést pedig széles körben alkalmazták mint alapvető információk olvasásának és megértésének a képességét. Ez a szemlélet megalapozottan él tovább, de az Amerikai Könyvtár-egyesület (ALA) 1989-es definíciója már információs írástudásról beszél. Ez a definíció nem korlátozódik a könyvtári forrásokra, ugyanis információs írástudónak azt tekintik, aki felismeri, mikor van szüksége információra, és kimondja, hogy végső soron az információs írástudást az birtokolja, aki megtanulta, hogyan kell tanulni, azaz már feltételezi annak ismeretét, hogyan szerveződik az információ, hogyan található meg, és hogyan használható fel a tanulásban. Az ALA az információs írástudás kapcsán egy sor szükséges készséget jelöl meg, amelyek a következők:

- az információsükséglet felismerése,
- az adott probléma megoldásához szükséges információ azonosítása,
- a szükséges információ megtalálása,
- a megtalált információ értékelése,
- az információ szervezése,
- az információ hatékony felhasználása az adott probléma megoldására.

Az információs írástudásról beszélve különösen hangsúlyoznunk kell az információforrások kritikus kezelésének fontosságát. Az információs írástudás készségek integrált készlete, amelynek nyilvánvalóan magába kell foglalnia a számítógépek tág értelemben vett használatával kapcsolatos ismereteket és készségeket is, jól kiegészíti tehát az információs írástudás fogalmát a számítógépes írástudás, a digitális írástudás és az internet-írástudás.

Az írástudást egyúttal komplex szituációkhoz köthetjük, így viselkedésmintákat is jelent. Az információs technológiák gyorsan változnak, ezért az információs írástudás egész életen át történő tanulást tételez fel.

A multimédia terjedésével egyre inkább szükség lesz arra is, hogy a verbális szövegek mellett a képek közvetítette komplex információkat is kezelni tudjunk. Bár az információs írástudás a források ismeretén túl terjed, és nemcsak a könyvtárhoz kapcsolódik, aligha kétséges, hogy terjesztésében kiemelkedő szerepe van a könyvtárnak és a könyvtárosoknak. Hogy mennyire így van ez, közvetve bizonyítja, hogy (főként az angol nyelvben) az információs írástudást sokan a felhasználóképzés egy továbbfejlesztett formájának tekintik, illetve a felhasználóképzést nevezik *information literacy*-nek. Ez nem véletlen, hiszen az információs írástudás kialakulása a felhasználóképzésnek köszönhető, abból eredeztethető.

Információs írástudással persze a könyvtárosoknak is rendelkezniük kell. Ezért van különös jelentősége annak, hogy a vele kapcsolatos ismeretek jelen legyenek az informatikus-könyvtárosok alapképzésében és a könyvtárosok akkreditált továbbképzésében. E két képzési formában és magában a felhasználóképzésben is megszívlelendő néhány gondolat, amelyet egy 1997-es írásban olvashatunk. (Wills, D.: *Internet tutorials for faculty meeting academic needs*. RQ. Spring 1997. 360–368.)

Aligha kétséges: az oktatásban egyaránt szükséges, hogy a tárgy ismerete mellett pedagógiai ismeretekkel, készségekkel rendelkezzen a könyvtáros.

Felmerül a kérdés, vajon az élő, on-line bemutatók jók-e. Azt mondhatjuk, hogy lehetőleg ezt a formát érdemes választanunk. Akkor legalábbis, ha elegendő sávszélességgel számolhatunk. Persze a kellemetlen meglepetések elkerülésére jó, ha van előre letöltött anyagunk, amelyet vészhelyzetben elővehetünk.

Az a szempont sem elhanyagolható, amelyet Wills említ, nevezetesen, hogy jó, ha a résztvevők látják, milyen nehézségekkel kell az oktatónak megküzdenie, és azokat hogyan oldja meg. Ezt saját tapasztalataim is megerősítik.

Ha mégis úgy érezzük, hogy nem fog elegendő sávszélesség a rendelkezésünkre állni, ami túlzott lassúsághoz vezet, marad a weboldalak előzetes letöltése és off-line bemutatása. Ne felejtjük el, hogy ilyenkor legjobb, ha a *Teljes weblap* opciót választjuk böngészőnkben. Így az eredeti oldalakat az illúzió rombolása nélkül, az adott oldal összes elemével tölthetjük. Jó tudni azt is, hogy oldalak tömeges letöltését könnyen és kényelmesen elvégezhetjük az erre a célra szolgáló speciális szoftverek segítségével.

Választhatjuk azt a változatot is, hogy előbb az oktató megmutatja mindazt, amit fontosnak tart, majd a hallgatóság önállóan búvárkodhat az anyagban. Az önállóság persze lehet viszonylagos, hiszen adhatunk nekik feladatokat is. Alapvetően ez a forrásokat bemutató oktatás egyik legjobb módszere. Minél homogénebb a csoport, annál könnyebb a dolgunk. A gyakorlatban azonban még az elvileg homogén továbbképzési csoportok résztvevői is eltérő tapasztalatokkal és készségekkel rendelkeznek.

Jó, ha az internet bármely bemutatásakor óvakodunk a szélsőségektől. Sem nagyszerűségét, sem a használatával járó nehézségeket nem szabad túlhangsúlyoznunk. A könyvtárosok információs írástudással kapcsolatos képzsének azonban feltétlenül tartalmaznia kell a következőket:

- az internetes keresők előnyei és hátrányai;
- a forráskalauz, kapuszolgálat, virtuális könyvtár, portál fogalma;
- a forráskalauzok előnyei és hátrányai.

E cikk írása közben került kezembe a TMT idei első száma és benne Tóth Máté dolgozata (A könyvtáros szakma szerepváltása a digitális korban. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 51. évf., 1. sz., 2004., 16–22.), amelynek számos gondolata rímel a fentiekre. Ő is megerősíti, hogy a közvetítői szerep környezetének megváltozásával kiemelkedő fontosságot kap az információs írástudás, amelyet a felhasználóknál magasabb szinten kell birtokolnunk.

Írástudásról lévén szó eszünkbe juthat, hogy szükséges megismernünk azokat a – zömükben írásbeli – műfajokat, amelyek elsajátításához és alkalmazásához nem elég, ha csak a fogalmazások közismert szerkezetét (bevezetés – tárgyalás – befejezés) ismerjük. Ilyenek például a pályázat, az önéletrajz, a (kutatási, pályázati) jelentés, a tudományos cikk vagy a mérési jegyzőkönyv.

Mindezeknek az ismereteknek az oktatás egészébe (talán leginkább a felsőoktatásba) is be kell kerülniük. (Lásd pl. Shapiro, J. J.–Hughes, S. K.: Information Literacy as a Liberal Art. Enlightenment proposals for a new curriculum. *Educom Review*. Vol. 31, No. 2, 1996. <http://www.educause.edu/pub/er/reviewArticles/31131.html>).

Bizonyára tanulságos volna közelebről megismerkednünk az Amerikai Egyesült Államok felsőoktatásában az utóbbi évtizedek egyik legjelentősebb változást hozó, az amerikai egyetemeken mindig is létezett a műfajokhoz is erősen kötődő írás–fogalmazásoktatást, a szaktárgyakkal integráló Writing Across the Curriculum (WAC) elnevezésű módszertannal. Egy hasonló megközelítést alkalmazva: a műfajokkal való „foglalataskodásnak” általános műveltséget fejlesztő, értelmiségképző funkciója lehetne az oktatásban. Mindehhez ne felejtsük el, hogy a WAC megvalósításában a felsőoktatási könyvtáraknak fontos szerepe van. Fel kell tehát készülniük rá a könyvtárosoknak.

A fentebb említett műfajok ugyanis az idehaza legtöbbször tapasztaltnál és elvártnál professzionálisabb hozzáállást tételeznek fel minden szakembertől, ami azt jelenti, hogy ismernünk kell a velük kapcsolatos szabályokat, sőt néha az egy-egy műfajjal kapcsolatos divatokkal is tisztában kell lennünk.

Az információs írástudással kapcsolatos horizontunkon meg kell jelennie a szövegalkotással kapcsolatos ismereteknek is, de az olvasás sem vizsgálható ebben a kontextusban csupán szociológiai tárgyként, hanem figyelmet kell fordítanunk a vele kapcsolatos nyelvi és intellektuális tevékenységek tágabb körére. A multimédia terjedésével egyre inkább szükség lesz arra is, hogy a szövegek, mondatok, szavak olvasása mellett a képek közvetítette komplex információkat is meg tudjuk érteni, és azokat kezelni is tudjuk. (Handa, C.: Letter from the guest editor: digital rhetoric, digital literacy, computers, and composition. *Computers and Composition*. Vol. 18, 2001, 1–10.)

A Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) „vakbarát” felülete

Az Országos Széchényi Könyvtár keretében működő Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) olvasói felületének korszerűsítése keretében ún. vakbarát belépési oldalt is készített, amely nemcsak ellensúlyozza a grafikus felületen vakok számára nehézkes navigációt, hanem szándéka szerint tovább javítja a szolgáltatást. A vakos felület felolvasó szoftverekhez tervezett oldalakból áll, felolvasásra alakított letölthető text formátumú szövegeket és listákat tartalmaz, valamint on-line felolvasást tesz lehetővé a Világhalló webhelyhez való integráció révén. A MEK egyidejűleg kialakította az xml formátumú szövegtárolást a többirányú felhasználás kiszolgálására.

Bevezetés

A Magyar Elektronikus Könyvtárt az internet térhódításának korai szakaszában hozták létre, akkor még független projektként, és mint a számítástechnika úttörő vállalkozásainak oly gyakran, szembe kellett néznie a gyors változásokkal. Alig hét-nyolc évvel azután, hogy ismert lett, 2002 elején szükségessé vált a gyűjteményt kezelő rendszer korszerűsítése.

Az időközben végbement változások ilyesfélék voltak: a tárolókapacitás megnőtt, a helytakarékoság már nem fontos szempont, a szövegfórmátumok számos új, sokkal szebb megjelenítést kínáló változattal bővültek (újabb Word formátumok, HTML, PDF), a jellemzően karakteres üzemmódot pedig felváltotta a főleg Windowson alapuló grafikus. Könnyen belátható, hogy ezek a változások teljesítményben sokkal többet kívántak a hardvertől, ami még nem baj, hiszen a gépek gyors iramban fejlődtek. De ugyanezek a változások a vakon történő használatot inkább nehezítették, néha szinte lehetetlenné tették a szöveghez való hozzáférést. Hogyan is lehetne a képernyő használata nélkül, pusztán a felolvasóra hagyatkozva eligazodni egy bonyolult weboldalon? Hát még ha át is kell kelnünk néhány ilyen oldalon a szöveg eléréséhez. Az egér használata szóba sem jöhet. Nem a látás teljes hiánya az egyetlen, ami ezt megakadályozza. A gyengénlátás, kézremegés, koordinációs zavarok is nehézséget jelentenek az egérhasználatban. További romlást jelentett, hogy le is lassult a hálózati használat a nagyobb adatmennyiség miatt. A szövegek csinosabb külleme biztos nem kárpótolja ezért a vak vagy gyengénlátó felhasználókat.

Akik súlyos vagy teljes látáskárosodással használják az internetet, többnyire felolvasó szoftvereket alkalmaznak. A képernyő felolvasók a képernyőn megjelenő szövegen lépkednek végig, és a karakterekből álló csoportokat szavakként felolvasják. Emiatt az a felirat, amely képként került egy gombra, mintegy „láthatatlanná válik”, a felolvasó kihagyja mint képet (kivéve, ha az „alt” attribútum meg van

adva). Egy bonyolultabb weboldalon nem egyértelmű a „végiglépkedni” kifejezés sem. Nem biztos, hogy felolvasva ugyanazok a pontok kerülnek egymás mellé, mint a képernyőn.

A MEK kialakult olvasótábort tudhatott már maga mögött, mire 2002-ben sor került a rendszer áttervezésére. A kérdőíves felmérés szerint a rendszeres használóknak körülbelül egy százaléka vak. Az ő számukra, mint leveleikből kiderült, a legkönnyebben a sima szöveg (plain text) indítható el felolvasásra, tekintve, hogy a gépi felolvasók a karakterkódok felismerésén alapulnak. A szöveg felolvasása kicsit más, mint a képernyőolvasás, mivel a teljes fájl képes egyszerre kezelni.

A MEK mint közhasznú webhely nem szeretné olvasóinak egy részét kizárni a használatból, vagy megnehezíteni azt számukra. Ezért a kor színvonalának és szokásainak megfelelő webfelület mellett ún. vakbarát belépési oldalakat is készítettünk, ahhoz hasonlóan, mintha egy könyvtárban lenne oldalbejárata, amely egyenesen az olvasóterembe vezet, ám nem gyönyörködhetünk az előtér szobraiban, színes szőnyegeiben, a büfét is kihagyjuk, és magunkkal kell cipelni a kabátunkat. (Az utóbbi kettő csak hasonlat.) Valamint legnagyobb meglepetésünkre vissza kellett nyúlni a sima szöveggént tárolt változatokhoz is, amelyekről azt hittük, hogy túlhaladta őket az idő.

Végül is a MEK vakos használatra alkalmassá tétele három fő részből állt: a weboldalak átszerkesztése, a letölthető szövegek közt a text változat elhelyezése otthoni felolvasatás céljára, valamint az on-line felolvasás.

A „vakbarát” weboldalak

A munkát különösen időszerűvé tette, hogy 2003 a fogyatékosok éve volt, és hogy a World Wide Web-konzorcium egy ideje már napirendre tűzte a kérdést. Web Access Initiative (WAI) néven kezdeményezést indított azzal a céllal, hogy az emberek minél szélesebb rétegei érhék el az internetoldalakat (főleg a közhasznú oldalakat, mintegy állampolgári jogként).

Íme egy rövidített lista arról, milyen legyen az ideális webhely a Web Access Initiative szerint:

1. Az input és output eszközök minél szélesebb skáláját támogassa. Például egér helyett billentyűzet, hang használata, outputként karakteres böngésző, esetleg braille-író.
2. Ha olyan tartalom van a lapon, amelynek megjelenítéséhez karakteres mód nem megfelelő, alternatív információ elhelyezése ajánlott, pl. kép helyett szöveges leírás, ami az „alt” attribútum kitöltésével egyszerűen megoldható. Általában kerüljük a feleslegesen bonyolult szerkezeteket.
3. Biztosítani kell a képek, hangfájlok automatikus letöltésének kikapcsolását, hogy az alapinformációhoz egyszerűbb böngészővel is hozzá tudjanak férni a használók.
4. A szolgáltatás formája a felhasználó által legyen variálható. Például a színt, betűméretet, szintetizált beszéd esetén a sebességet, hangmagasságot állítani tudja az eredeti beállítások felülbírlásával.
5. Adjon visszajelzést, hol áll éppen a felhasználó navigálás közben.
6. Legyen a felületről leírás és sűgő.

A WAI ajánlás (<http://www.w3c.org/WAI>) fejlesztőknek szánt leírásának magyar fordítását elhelyeztük a MEK honlapján: <http://mek.oszk.hu/egyesulet/palyazatok/vakbarat/>

Az elkészült vakos MEK honlap sajátosságai

Az oldalak a következő fő tulajdonságokkal rendelkeznek (*l. még a cikk végén található ábrákat is*):

1. A képeket minimalizáltuk.
2. A szövegméret változtatható.
3. Az információ egymás alatti sorokban jelenik meg még ott is, ahol látszólag táblázat van.
4. Feltördeltük az oldalt kisebb html lapokra, ami kiváltja a vakok számára nehézkes úrlapos keresés egy részét, és ugyanezért számos listát is elhelyeztünk.
5. Minden listát átszerkesztettünk úgy, hogy a lényeges információ legyen elől, tekintve, hogy a sor felolvasását abba lehet hagyatni, de csak a sor elején lehet kezdeni.
6. Többféle listát helyeztünk el, amelyek html formában is megjelennek, de le is lehet tölteni őket text formátumban.
7. Bizonyos részleteket kihagytunk a grafikusokhoz képest a könnyebb áttekinthetőség végett.
8. Használtuk az ún. accesskey attribútumot, ami alt+betűvel meghatározott helyre ugrik.

Az utolsó ponthoz magyarázatként: az accesskey egy egyszerű attribútum a linkben, például: `Keresés` hatására az alt-k billentyű lenyomására a kurzor a kereses.html linkre ugrik, majd ezután enter hatására behívja az oldalt. Vakos használatnál ez nagy könnyebbség, mert nem kell a felolvasóval végigsétálni a sorokon. Egyelőre négy helyen alkalmaztuk: a főoldalon a keresés (alt-k), a könyvismertető (alt-i) elérésére, a dokumentumok kezdőlapján a text formátumú szöveg letöltésének linkjére (alt-t), valamint a Világhalló behívására (alt-v).

Az igények igen különbözőek a segédprogramok sokfélesége és az olvasók különböző fizikai problémái miatt. Ezért a végleges kialakítást a vak, illetve gyengénlátó felhasználókkal történő folyamatos egyeztetés keretében, levelezőlistán tárgyaltuk, és a használat során még vélhetően tovább csiszolódik.

Text formátumú dokumentumok

Ahol lehetett, letöltésre szánt text formátumot is készítettünk. Egyszerűsége ellenére ez a szöveg is strukturált, mégpedig a vakok igényei szerint: A sorok 75 karakteresre tördeltek, a bekezdések között soremelés van, megkülönböztetendő az egyszerű sorvégtől, a fejezetek vagy egyéb dokumentumrészek között határolókat helyeztünk el, nevezetesen a fejezetcím és egyben a fejezet elejét *******, a fejezetcím

végét pedig +++ jelzi. Azt a célt szolgálja a határoló, hogy könnyen fájlokra tudja bontani fejezetenként a felhasználó a néha igen terjedelmes szövegeket. Az alábbi ábrán az „Alice csodaországban” első része látható.

Lewis Carroll
Alice Csodaországban

A mű eredeti címe: Alice's Adventures In Wonderland
Fordította: Kosztolányi Dezső

*** TARTALOM ***
Első fejezet
Lenn, a Nyuszi barlangjában

Második fejezet
Könyvtő

Harmadik fejezet
Körbecsukó meg az egér hosszú tarka farka

*** ELSŐ FEJEZET ***

Lenn, a Nyuszi barlangjában

Alice[1] már elunta, hogy tétlenül üldögéljen nénje mellett az árokparton. Egyszer-egyszer bepislantott abba a könyvbe, amelyet a nénje olvasott, de nem voltak benne se képek, se versek.

...

[1]Alice - ejtsd: elisz.

Az on-line felolvasás

Az on-line felolvasás jóval bonyolultabb: ma élenjáró technológia, és költségebbnek is tűnik, célját tekintve teljesen más, mint a letölthető text fájl. Az így hozzáférhetővé tett szöveg közösségi gépeken is olvasható, ahol az állandó kapcsolat gyakoribb, pl. könyvtár, teleház. Ilyen esetben a gép elindítását, a kliens letöltését az üzemeltetők végzik, és a látogatónak csak egy linkre kell kattintani: *on-line felolvasás*. Ha a helyzet úgy hozza, több ülésben elolvashatja helyben a művet (könyvjelzőt tehet), vagy esetleg hazaviheti valamelyik letölthető formátumban. A közösségi gépek legtöbbször Windows alatt futnak, míg a vakok otthoni gépeiken gyakran más operációs rendszert használnak. Az ilyen módon felszerelt könyvtár végre a vakoknak is tudna irodalmi élményt nyújtani, egyelőre ugyan szűk, de egyre bővülő választékból. A Világhalló-projekt, a MEK vagy a kettő együtt tervezi olyan művek felvitelét is, amelyek jogi védelem alatt állnak. Ebben az esetben természetesen nem lehetne letölteni, csak mindig két-három bekezdésnyi látszана a képernyőn, ahol éppen tart a felolvasás.

Az on-line felolvasás felismeri és kezeli a szöveg logikai egységeit, főleg ott, ahol xml formátumból indulhat ki. Az így feldolgozott szövegben navigálni lehet, ami majdnem olyan, mintha lapozgatnánk egy könyvben.

Ennek a felhasználási módnak további elterjedése az internetkapcsolat általánossá válásával és párhuzamosan a gyűjtemény gyarapodásával várható.

Az xml fájlok és a szerkezetüket meghatározó DTD (Document Type Definition)

A logikai jelölőkkel ellátott (xml) szövegből a letöltésre és felolvasásra szánt szövegek éppúgy előállíthatók konverzióval, mint a látók számára is alkalmas html oldalak, pdf fájlok, valamint a jövőben várható (esetleg váratlan) igények, mint pl. az e-book. Továbbá felhasználható a szöveg differenciált keresésre, újabb szöveggyűjtemény összeállítására, sőt, ha szükségessé válik, akár braille-ben is kinyomtatható.

Az xml-ben történő feldolgozás során a szöveget olyan jelölőkkel látjuk el, amelyek annak logikai szerkezetét tükrözik (pl. cím, fejezetek, azok címei, stb.), a megjelenési formát pedig külön stíluslapokkal határozzuk meg. Következésképpen elég egyszerű jól feldolgozni a szöveget, és akárhány stíluslapot írhatunk hozzá a későbbiekben, a szöveghez már nem kell hozzányúlni.

A későbbi sokoldalú felhasználás egységes, lehetőleg nemzetközi szabványon alapuló szerkezeti meghatározottságot igényel. Erre a célra a TEI (Text Encoding Initiative) ajánlásai alapján készítettet a MEK több dokumentumtípusra kiterjedő DTD-t, amely a későbbiekben egyéb digitalizálási projektekben is felhasználható lesz.

A DTD alapjául a TEI LITE szolgált. Ez a nemzetközi szabványt (<http://www.tei-c.org/Lite>) szépirodalmi művekre dolgozták ki, és arra az esetre optimalizálták, amikor a már elkészült szöveget utólag látjuk el xml címkékkel. Ha ugyanis az xml szerkezete előre adott, és a dokumentumot eszerint szerkesztik már készítéskor, sokkal egyöntetűbb struktúra érhető el. Értelemszerűen ezt inkább információt tartalmazó, pl. technikai jellegű vagy jogi dokumentumok esetében alkalmazzák.

Öt TEI LITE-alapú DTD készült. A négy fő dokumentumtípushoz (próza, vers, dráma, folyóiratcikk) egy-egy önállóan használható DTD rendelhető, és létezik egy „mixed” típusú is, amelyben minden elem szerepel. A mixed típusú DTD-t lehet a különböző dokumentumtípusokat tartalmazó művek, pl. antológiák digitalizálásához használni.

A DTD-t az Empolis Magyarország készítette az IHM-ITEM-pályázat keretében és megtalálható a <http://mek.oszk.hu/mekdtd> címen, ezen belül

a cikkek a <http://mek.oszk.hu/mekdtd/article>,

a színdarabok a <http://mek.oszk.hu/mekdtd/drama>,

a próza a <http://mek.oszk.hu/mekdtd/prose>,

a versek a <http://mek.oszk.hu/mekdtd/verse> tartalomjegyzék alatt található.

a vegyes típusú művekre pedig a <http://mek.oszk.hu/mekdtd/mixed> alatt az összes elemet egyben tartalmazó DTD.

* * *

Magyar Elektronikus Könyvtár vaktarát változat - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

Verzsa Leállítás Feltöltés Kezdőlap Keresés Kedvencek Előzmények Posta Nyomtatás Szerkesztés

http://mek.oszk.hu

Magyar Elektronikus Könyvtár
vaktarát változat

Újdonságok a MEK-ben

Legújabb könyvek:

- Tóth Valéria. Névérendszertan. Víznyomtatás a Forrai ömlesztett korban
- Földesi Rita. Az Árpád-kori Barsod és Barsot vármegyék településnévszerzői
- Tóth Valéria. Az Árpád-kori Óbáji és Bars vármegyék helynévszerzői kódszerei... etimológiai szótára

[Újbornaosok listája](#)

[Újra kiadott művek](#)

[Egyszerűsített művek](#)

[FELÉPÉS AZ ÁLLOMÁNYBAN](#)

Tematikus oldalak

[Térkép és utasítások](#)

[Térkép és utasítások listája](#)

[Műszaki, gazdasági, igazgatási](#)

[Műszaki, gazdasági, igazgatási listája](#)

[Érdekes és tudományos](#)

[Érdekes és tudományos listája](#)

Fenttartónk az [Országos Széchenyi Könyvtár](#).
Az oldal az [IHM-ITP-2/E pályázat](#), 2002 keretében készült.

[Impresszum](#)

Internet 819

Magyar Elektronikus Könyvtár vaktarát változat

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

Verzsa Leállítás Feltöltés Kezdőlap Keresés Kedvencek Előzmények Posta Nyomtatás Szerkesztés

http://mek.oszk.hu/mek/vkeres.html

Magyar Elektronikus Könyvtár
vaktarát változat

KERESÉS AZ ÁLLOMÁNYBAN

Szerző

Cím

Téma

MEK azonosító szerint

Formátumok szerint

Keresés a teljes szövegben

Keresett szöveg

Témakör kiválasztása

Újdonságaink
Könyvtári hírek

Fenttartónk az [Országos Széchenyi Könyvtár](#).
Az oldal az [IHM-ITP-2/E pályázat](#), 2002 keretében készült.

[Impresszum](#)

[Vissza a vaktarát változat főoldalra](#)

Képek Internet